

OTAC DOMOVINE – POVIJESNA OSTAVŠTINA ZA HRVATSKU BUDUĆNOST

ZNANSTVENO-STRUČNI SKUP
OTAC DOMOVINE – POVIJESNA OSTAVŠTINA
ZA HRVATSKU BUDUĆNOST

KNJIŽICA SAŽETAKA

NAKLADNIK

Fakultet hrvatskih studija
Sveučilišta u Zagrebu
www.hrstud.unizg.hr

ZA NAKLADNIKA

Prof. dr. sc. Pavo Barišić

ORGANIZACIJSKI ODBOR ZNANSTVENO-STRUČNOGA SKUPA

Doc. dr. sc. Vlatka Vukelić, predsjednica

Doc. dr. sc. Vladimir Šumanović, tajnik

Prof. dr. sc. Pavo Barišić

Prof. dr. sc. Željko Holjevac

Danijel Jurković, mag. hist.

Prof. dr. sc. Stjepan Matković

ORGANIZATOR SKUPA

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

UZ POTPORU

MINISTARSTVA ZNANOSTI I OBRAZOVANJA

Ministarstvo
znanosti i
obrazovanja

ZNANSTVENO-STRUČNI SKUP

**OTAC DOMOVINE – POVIJESNA
OSTAVŠTINA ZA HRVATSKU
BUDUĆNOST**

KNJIŽICA SAŽETAKA

Fakultet hrvatskih studija
Sveučilišta u Zagrebu

SADRŽAJ

O skupu.....	7
Program znanstevno-stručnoga skupa.....	9

SAŽETCI

<i>Željko Holjevac</i> Aktualnost državotvorne misli Ante Starčevića.....	14
<i>Pavo Barišić</i> Pripada li Ante Starčević desnici ili ljevici?.....	15
<i>Slobodan Prosperov Novak</i> Matoševa retorika i Starčevićeva baština.....	17
<i>Tomislav Jonjić</i> Ante Starčević u očima Ive Pilara.....	18
<i>Marko Trogrlić</i> Otac Domovine i recepcija njegovih ideja u Dalmaciji.....	19
<i>Alexander Buczynski</i> Potraga za izgubljenim djetinjstvom Ante Starčevića.....	20
<i>Stjepan Matković</i> Starčević i pravaški raskoli.....	21
<i>Vlatka Vukelić, Vladimir Šumanović</i> Povijest pravaške misli i implementacija nauka dr. Ante Starčevića u 21. stoljeću.....	22
<i>Davor Balić</i> Promišljanja Miroslava Krleže o Anti Starčeviću.....	23

<i>Kristina Milković</i> Ante Starčević i Josip Jelačić – usporedba političkih programa	24
<i>Pavao Nuić</i> Dva puta, jedan cilj – Ante Starčević i Josip Juraj Strossmayer	25
<i>Nikolina Šimetin Šegvić, Filip Šimetin Šegvić</i> Hrvatski intelektualci 1900. i starčevićanstvo: analiza stanja uma.....	26
<i>Krešimir Bušić</i> Starčevićevo viđenje političko-stranačkog života u Trojedinoj Kraljevini u pogledu razumijevanja pojma steklištva.....	27
<i>Igor Vranić</i> Otac domovine ili politički protivnik – analiza medijskog izvještavanja o smrti Ante Starčevića.....	28
<i>Veronika Novoselac, Vlatko Smiljanić</i> Starčevićevo nasljeđe u kontekstu pravaškoga novinstva i političke kulture druge polovice XIX. stoljeća.....	29
<i>Jure Trutanić</i> David Starčević u raskolu stranke prava 1895. godine	30

O SKUPU

U povodu 125. obljetnice smrti Ante Starčevića Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu organizira znanstveno-stručni skup pod nazivom „Otac Domovine – povijesna ostavština za hrvatsku budućnost”. Skup se održava 26. veljače 2021. u dvorani Zagreb na Sveučilišnome kampusu Borongaj uz strogo pridržavanje protuepidemijskih mjera.

Cilj je skupa prikazati i raspraviti različite aspekte političke, pravne, društvene i filozofske Starčevićeve djelatnosti te rasvijetliti njegovo vizionarstvo i aktualnosti. Naime, mnoge su njegove ideje, prije svega one državotvorne, ostale i danas aktualne, jer su duboko utjelovljene u hrvatsko suvremeno društveno djelovanje i političko zakonodavstvo. Upravo zbog naknadnih interpretacija njegovih državnopravnih zamisli i ideja te preuzimanjem njegove politike potrebno je na akademskoj razini sustavno, cjelovito i interdisciplinarno sintetizirati njegovo djelovanje temeljeno na znanstveno-metodološkom aparatu.

Obilježavajući ovaj značajan jubilej, Fakultet hrvatskih studija ima čast organizirati jednodnevni znanstveni skup, na kojem će znanstvenici iz više različitih ustanova na interdisciplinaran način iznova osvijetliti njegov lik i djelo. Danas kao misaoni poticaj mogu poslužiti njegovi rječiti aforizmi:

Jedino uz samostalnost mogu cvasti narodi, zemlje i gradovi.

Uistinu, bez samostalnosti i nezavisnosti, narod ne može biti narodom, osobom: nego je samo puk, množina čeljadi.

Kada se ne može činiti dobro, dosta je da se ne čini zlo.

Lijep glas u tmimi dobiva vlastitu sjajnost.

Najbolje je u zlu društvu: mučati.

Nuždi je sve podložno.

Krepost je najčvršće oružje.

Gdje valja zakon, valja i narod.

Nesloga državljana, za neprijatelja je dobitak.

Organizacijski odbor znanstveno-stručnoga skupa čine predsjednica doc. dr. sc. Vlatka Vukelić, tajnik doc. dr. sc. Vladimir Šumanović, prof. dr. sc. Pavo Barišić, prof. dr. sc. Željko Holjevac, Danijel Jurković, mag. hist. te prof. dr. sc. Stjepan Matković.

Na skupu će također sudjelovati znanstvenici i poznavatelji života i djela Oca Domovine: prof. dr. sc. Slobodan Prosperov Novak, prof. dr. sc. Marko Trogrlić, dr. sc. Tomislav Jonjić, dr. sc. Alexander Buczynski, izv. prof. dr. sc. Davor Balić, doc. dr. sc. Kristina Milković, doc. dr. sc. Krešimir Bušić, dr. sc. Pavao Nujić, dr. sc. Igor Vranić, dr. sc. Filip Šimetin Šegvić, Nikolina Šimetin Šegvić, mag.hist., Jure Trutanić, mag. hist., Veronika Novoselac, mag. hist. i Vlatko Smiljanić, mag. educ. hist.

Izravni video prijenos dostupan je u vrijeme cijeloga trajanja skupa
u petak, 26. veljače 2021.

od 9.30 do 17.30 na poveznici

https://youtu.be/sU159S_Fe-Q

Zagreb, 5. veljače 2021.

Organizacijski odbor

OTAC DOMOVINE – POVIJESNA OSTAVŠTINA ZA HRVATSKU BUDUĆNOST

Program znanstveno-stručnoga skupa

Petak, 26. veljače 2021.

Dvorana Zagreb

9.00 **Prijava i registracija sudionika**

9.30 **Pozdravne riječi i otvaranje skupa**

Doc. dr. sc. Vlatka Vukelić, predsjednica Organizacijskoga odbora

Prof. dr. sc. Željko Holjevac, ravnatelj Instituta društvenih znanosti *Ivo Pilar*

Prof. dr. sc. Gordan Ravančić, ravnatelj Hrvatskoga instituta za povijest

Prof. dr. sc. Pavo Barišić, dekan Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

PRVA SESIJA

Moderator: Doc. dr. sc. Vlatka Vukelić

10.00 – 10.15 Prof. dr. sc. Željko Holjevac, Institut društvenih znanosti *Ivo Pilar*:

Aktualnost državotvorne misli Ante Starčevića

10.15 – 10.30 Prof. dr. sc. Pavo Barišić, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u

Zagrebu: **Pripada li Ante Starčević desnici ili ljevici?**

10.30 – 10.45 Prof. dr. sc. Slobodan Prosperov Novak, Akademija dramske umjetnosti

Sveučilišta u Zagrebu: **Matoševa retorika i Starčevićeva baština**

10.45 – 11.00 Dr. sc. Tomislav Jonjić, povjesničar i zastupnik u Skupštini Grada

Zagreba: **Ante Starčević u očima Ive Pilara**

11.00 – 11.30 Rasprava

11.30 – 11.45 Stanka za kavu

DRUGA SESIJA

Moderator: Prof. dr. sc. Željko Holjevac

- 11.45 – 12.00 Prof. dr. sc. Marko Trogrlić, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu:
Otac Domovine i recepcija njegovih ideja u Dalmaciji
- 12.00 – 12.15 Izv. prof. dr. sc. Alexander Buczynski, Hrvatski institut za povijest:
Potruga za izgubljenim djetinjstvom Ante Starčevića
- 12.15 – 12.30 Prof. dr. sc. Stjepan Matković, Hrvatski institut za povijest:
Starčević i pravaški raskoli
- 12.30 – 12.45 Doc. dr. sc. Vlatka Vukelić, doc. dr. sc. Vladimir Šumanović, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu: **Povijest pravaške misli i implementacija nauka dr. Ante Starčevića u 21. stoljeću**
- 12.45 – 13.15 Rasprava
- 13.15 – 14.00 Ručak

TREĆA SESIJA

Moderator: Prof. dr. sc. Stjepan Matković

- 14.00 – 14.15 Izv. prof. dr. sc. Davor Balić, Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku: **Promišljanja Miroslava Krleže o Anti Starčeviću**
- 14.15 – 14.30 Doc. dr. sc. Kristina Milković, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu: **Starčević i Josip Jelačić – usporedba političkih programa**
- 14.30 – 14.45 Dr. sc. Pavao Nujić, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku: **Dva puta, jedan cilj – Ante Starčević i Josip Juraj Strossmayer**

14.45–15.00 Nikolina Šimetin Šegvić, mag. hist., Fakultet hrvatskih studija,
dr. sc. Filip Šimetin Šegvić, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu:
Hrvatski intelektualci 1900. i starčevićanstvo: analiza stanja uma

15.00 – 15.30 Rasprava

15.30 – 15.45 Stanka za kavu

ČETVRTA SESIJA

Moderator: Doc. dr. sc. Vladimir Šumanović

15.45–16.00 Doc. dr. sc. Krešimir Bušić, Institut za migracije i narodnosti:
**Starčevićovo viđenje političko-stranačkog života u Trojedinoj
Kraljevini u pogledu razumijevanja pojma steklišva**

16.00 – 16.15 Dr. sc. Igor Vranić, Sveučilište u Zagrebu: **Otac domovine ili politički
protivnik – analiza medijskog izvještavanja o smrti Ante Starčevića**

16.15 – 16.30 Veronika Novoselac, mag. hist., Hrvatsko katoličko sveučilište, Vlatko
Smiljanić, mag. educ. hist., Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u
Zagrebu: **Starčevićovo nasljeđe u kontekstu pravaškoga novinstva
i političke kulture druge polovice XIX. stoljeća**

16.30 – 16.45 Jure Trutanić, mag. hist., Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u
Zagrebu: **David Starčević u raskolu Stranke prava 1895. godine**

16.45 – 17.15 Rasprava

17.15 – 17.30 Završne riječi i svršetak skupa

SAŽETCI

Prof. dr. sc. **Željko Holjevac**,
Institut društvenih znanosti *Ivo Pilar*

Aktualnost državotvorne misli Ante Starčevića

SAŽETAK

Ante Starčević, hrvatski intelektualac u 19. stoljeću i utemeljitelj Stranke prava, zalagao se u svojem javnom djelovanju za hrvatsku nacionalnu i državnu samostalnost, a formulirao je i niz razložitih poruka koje i u naše vrijeme imaju poučnu i praktičnu vrijednost. U epohi u kojoj su se politički podijeljene hrvatske zemlje pod habsburškom krunom nalazile u procjepu između Austrije i Ugarske, Starčević je u Hrvatskom saboru 1861. rekao: „Nijedan narod nemože bez drugih naroda obstati, pa itako svako selo može kao neodvisna država biti“. Ta je misao na različite načine primjenjiva i danas kada je ujedinjena i samostalna Hrvatska članica Europske unije. U svojem spisu *Pisma magjarolacah* 1869. napisao je: „Moguće je da se iz mala, radeći i štedeći, steče mnogo; a nije moguće da se do većega dodje ludujući, zanemarujući ono što se ima“. Ta je Starčevićeva misao praktični putokaz, kako na razini pojedinca tako i na razini zajednice, koji ni danas nije zanemariv. U spomenutom spisu napomenuo je Ante Starčević i ovo: „Naš je narod kroz vekove varan, zamamljivan i tlačen, i to uvek neposredno od svojih sinovah. Tomu je posledica da ovaj narod skoro nemože razabrati dobro od zla, svojega prijatelja od svojega neprijatelja, i da se nemože svojski za ništo zauzeti, nego serne kamo ga jačji porene, bez-da ikomu veruje“. Ova misao iziskuje „novo čitanje“ i u naše vrijeme koje također nije bez različitih kušnji. Naputak za pristaše stranke prava iz 1871., osobito misao „Narodu ništa neobećavati, dok mu ne možeš dati, i opominjati ga, neka pazi na one, koji mu obećavaju“, poučna je i za današnju stranačku scenu. Napokon, Starčevićeva misao „Pokazati čitatelju istinu i neistinu, lepo i ružno, dobro i zlo, plemenito i sramotno, korisno i škodljivo, pravo i krivo: to je sve što se od pisca može očekivati. Ja ću se ili toga držati, kako mogu, ili ću mučati i mirovati“ ukazuje na odgovornost prema činjenicama koja se i danas očekuje od humanističkih intelektualaca.

Prof. dr. sc. **Pavo Barišić**,
Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

Pripada li Ante Starčević desnici ili ljevici?

SAŽETAK

Premda je razdioba političkoga spektra na ljevicu i desnicu prijeporna i fluidna, podložna promjenama i ideološkim zasjenjivanjima, ipak se održava više od dva stoljeća. Politička ostavština Oca Domovine smješta se danas u tom spektru desno. U izlaganju razmatram koliko je to za izvornu pravašku misao opravdano. Polazim od činjenice da je Starčevićovo političko djelovanje od prvih artikulacija 1848., kada počinje pisati u prvom demokratskom glasilu u Hrvatskoj, *Slavenskom Jugu*, do smrti 1896. jednoznačno na lijevom krilu.

U izlaganju se osvrćem na njegova idejna stajališta i uspoređujem ih s europskim političkim kretanjima. Presjek kreće od *Političkih iskrica*, *Predstavaka riječke županije*, saborskih *Govora* 1861. i 1867., *Naputka za pristaše stranke prava* do ogleda *Ustavi Francezke*. Usporedba pokazuje zašto su pravaški zastupnici u Saboru demonstrativno sjedili na lijevoj strani. Zauzimao se za ideje koje su od velike francuske revolucije 1789., kada se izvorno oblikuje lijevo i desno, pripisuju ljevici: republikanstvo, sloboda, jednakost, bratstvo, ljudska prava, zauzimanje za obespravljene, pravo narodnosti, ideje državne samostojnosti. Zatočnik je prava i slobode kako pojedinaca tako i naroda. Što se sredinom 20. stoljeća bitno preokrenulo te je odgurnulo Starčevićevu ostavštinu na desni odjeljak spektra? U idejnoj tvorevini i djelovanju, prema mjerilima 19. stoljeća, nije moglo doći do preokreta. Očito se izmijenio politički okvir u kojemu se te ideje na izobličen način zrcale. Na lijevo je krilo zasjela komunistička ideologija s boljševičkim predznakom i dotadašnju republikansku, građansku i pravašku baštinu potisnula na desni pol.

Promatrajući razvoj demokratskih pokreta u Europi, izvodim zaključak kako pravaška ostavština obiluje idejama koje se mogu pronaći i na lijevom i na desnom političkom krilu. Znatno je politički mislitelj koji daruje obilje građe o slobodi i državnoj ravnopravnosti. Kako je prisposodobio slavni pjesnik Friedrich Schiller, kada grade kraljevi, ima posla za mnoge. Na svoje dolaze arhitekti i građevinari, ali i nosači tragača i vozači kolica. Tako je Starčević pri gradnji pravaškoga dvorca dao posla za brojne. Znali su to politički sljedbenici, osobito mladi pravnici. Na toj su se baštini nadahnjivali umjetnici poput Kovačića, Harambašića, Kumičića,

Kranjčevića, Matoša ili Krleže. Naposljetku su na tim temeljima gradili i hrvatski državnici, kako lijeve tako desne orijentacije, od Stjepana Radića do Franje Tuđmana. Ostao je pri tom matica – novokomponirani je izraz *main stream*, jer je njegova struja državotvorna, oslanja se na prava puka, slobodu i blagostanje svih „duša” koje tvore političku zajednicu.

Prof. dr. sc. **Slobodan Prosperov Novak**,
Akademija dramskih umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu

Matoševa retorika i Starčevićeva baština

SAŽETAK

Autor će u radu na temelju svih Matoševih tekstova o Anti Starčeviću ili povodom njegove političke baštine pokazati složenost onoga što se naziva Matoševim starčevićanstvom. U tom kompleksu Matoševih pogleda izdvaja se u prvom redu njegova po svemu neobična interpretacija antipoda kakvi su bili Strossmayer i Starčević te njegovi pogledi na južnoslavensko pitanje.

Dr. sc. **Tomislav Jonjić**,
Skupština grada Zagreba

Ante Starčević u očima Ive Pilara

SAŽETAK

Desetljećima se kako u stručnoj literaturi, tako i u laičkoj javnosti, hrvatskog pravника, političara, političkog ideologa i sociologa Ivu Pilara (1874.-1933.), nazivalo pravašem, a bilo je i onih – mahom na srpskoj, ali i na hrvatskoj strani – koji su mu pripisivali teorijsku modifikaciju starčevićanskoga političkog nauka koja da je kulminirala u ustaštvu i političkoj praksi Nezavisne Države Hrvatske. Pronalazak dijelova Pilarove ostavštine pokazao je, međutim, da njegove malobrojne kritičke opaske o Starčeviću, sadržane u njegovim ranije objavljenim djelima, nisu dio političke taktike koju bi nametale okolnosti u posljednjem razdoblju postojanja Austro-Ugarske, nego su izraz Pilarova dubokoga intelektualnog uvjerenja.

S druge strane, sačuvani fragmenti Pilarovih bilježaka o Starčevićevim spisima sugeriraju kako je sasvim moguće da je on poodmakao u pisanju studije o Ocu Domovine – možda ju čak priveo kraju – ali je, dok se sudbina te možebitne studije posve ne rasvijetli, bitno primijetiti da su mnogi Pilarovi prigovori Starčeviću zapravo bili dio njegove mladenačke obzoraško-naprednjačke popudbine. No, još važnije je uočiti da je, usprkos tim prigovorima, Pilar u konačnici preuzeo mnoge elemente starčevićanske ideologije, pa se je u jednom razdoblju i predstavljao kao član starčevićanske stranke. Ta prividna proturječnost, pak, očito govori o Pilarovu nacionalno-političkom i intelektualnom integritetu, ali i o magnetskoj privlačnosti Starčevićeve baštine.

Prof. dr. sc. **Marko Trogrlić**,
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

Otac Domovine i recepcija njegovih ideja u Dalmaciji

SAŽETAK

U radu pod gornjim naslovom prikazat će se na sintetski način kakva je i koja bila recepcija političke misli dr. Ante Starčevića u Dalmaciji, točnije kod istaknutih dalmatinski političara druge polovice 19. i početka 20. stoljeća. To se, naravno, u prvom redu odnosi na istaknute predstavnike tzv. „dalmatinskog pravaštva“. Tako će ovdje biti riječi o utjecaju Starčevićeve misli na Ivu Prodana i Jurja Biankinija, kao i na Antu Trumbića i Frana Supila. Iako će on preminuti uoči punog pravaške političke misli u Dalmaciji, bit će u obzir uzeta i misao Mihovila Pavlinovića za koju je smatrao da je, makar pod narodnjačkim imenom, i ona u svojoj najdubljoj biti starčevićanska i pravaška. Na koncu će se dati sintetski zaključci u kojima će se istaknuti bitne odrednice recepcije njegove misli u Dalmaciji.

Prof. dr. sc. **Alexander Buczynski**,
Hrvatski institut za povijest

Potruga za izgubljenim djetinjstvom Ante Starčevića

SAŽETAK

Put do zrelosti vodi od djetinjstva, no iako upravo tu dionicu života obilježavaju najradikalnije promjene u pogledu fizičkog, psihičkog i intelektualnog razvoja jedne osobe, ona u biografskim retrospektivama uglavnom ostaje nerazmotrena. Ta manjkavost najbolje dolazi do izražaja kod životopisa slavnih osoba, jer se takvi životopisi gotovo isključivo baziraju na aktualnom razdoblju njihovog “slavnog” ili “neslavnog” djelovanja na političkom, društvenom, kulturnom, umjetničkom, intelektualnom ili bilo kojem drugom polju. Djetinjstvo kao neka “siva zona” nezasluženo ostaje u sjeni “velikih djela” koja su najčešće uslijedila nakon adolescencije ili studija, odnosno za vrijeme punoljetnosti. Upravo zato je glavna namjera ovog izlaganja predstaviti i objasniti vojno-krajiški kontekst u kojem je Ante Starčević proveo svoje djetinjstvo. U toj je fazi života, naime, prvi put počeo stvarati sliku o sebi, o svojim najmilijima, o svom kraju, o prošlosti, ali i o budućnosti. Želimo li bolje razumjeti njegov karakter, djelovanje i interese, onda se neizbježno moramo posvetiti kraju u kojem je odrastao i okolnostima pod kojima se to dogodilo.

Prof. dr. sc. **Stjepan Matković**,
Hrvatski institut za povijest

Starčević i pravaški raskoli

SAŽETAK

Povijest Stranke prava obilježena je brojnim raskolima. Autor će se u izlaganju usredotočiti na, po njegovu sudu, ključni raskol iz 1895. godine, koji je trajno podijelio pravaštvo nakon Starčevićeve smrti. U tom će kontekstu staviti u prvi plan Starčevićovu političku misao, koja će se upravo kroz raskole i međupravaške sporove tumačiti na različite načine.

Doc. dr. sc. **Vlatka Vukelić**,
Doc. dr. sc. **Vladimir Šumanović**,
Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

Povijest pravaške misli i implementacija nauka dr. Ante Starčevića u 21. stoljeću

SAŽETAK

Starčević je kao osnovnu ideju imao sretan život hrvatskih građana u samostalnoj hrvatskoj državi, što implicira kako je njegova misao i njegov „projekt“ – univerzalna i društveno aktualna vrijednost. Izvorno pravaštvo je agitacija i pokret utemeljen na Starčevićevom i Kvaternikovom ideološkom sustavu. Jezgra mu je učenje o nužnosti samostalne hrvatske države, a cijeli splet ideja i predodžbi, koje obuhvaćaju sva područja ljudskog života, u funkciji je te osnovne težnje. Ideologija se mijenjala u skladu s društveno-političkim razvojem, ali središte učenja ostaje samostalna država. Pravaška ideologija nastaje pod duhovnim ozračjem nakon Francuske revolucije, kao refleksija povijesnog iskustva hrvatskoga naroda i suvremenih potreba njegova društva. Kao takva, formulirana Starčevićevim izričajem, predstavlja sustav mišljenja i vrednovanja, kojima je zadaća ubrzati proces integracije hrvatske nacije. Ona prihvaća i ideju Američke revolucije o legitimaciji vlasti na temelju isključiva ustavotvornog prava suverenoga naroda. To je pravo, prema Starčeviću, neotuđivo i neograničeno, dok se ustave može prema potrebama naroda i mijenjati. Starčević je uočavao probleme svoga vremena, tražio odgovore i kao cilj svoga političkog i društveno djelovanja istaknuo apsolutno dobro u pravednom društvu samostalne hrvatske države. Smatrao je kako će sustavnim „odgojem“ probuditi hrvatsku inteligenciju i cijeli narod, i njihov izgubljeni duh ponosa i dostojanstva. Težio je stvaranju hrvatskog građanskog društva, s hrvatskim tradicijama i mentalitetom.

Poimao je narod kao osobu, ali je bio stava kako hrvatski narod još nije dosegnuo zrelost. Kao nositelje narodne zrelosti Starčević je vidio građanski stalež, jer je upravo taj stalež, prema mnogima, pokretač pozitivnih društvenih promjena. Ove osnovne pokretačke ideje nisu do današnjih dana naišle na cjelovitu praktičnu uporabu, ali i na cjeloviti društveni konsenzus, barem kada je njihov provedbeni dio u pitanju. Uz usustavljanje samo ekonomske i porezne reforme prema promišljanjima i idejama Ante Starčevića stvorila bi se društvena stabilnost građanskog „staleža“ u 21. stoljeću, a što bi omogućilo i stvarni „ideal“ sretnog građana u sretnoj državi.

Izv. prof. dr. sc. **Davor Balić**,
 Filozofski fakultet Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Promišljanja Miroslava Krleže o Anti Starčeviću

SAŽETAK

Osim 125. godišnjice smrti Ante Starčevića, koji je preminuo 28. veljače 1896. godine, ove 2021. godine obilježava se i 40. godišnjica smrti polihistora Miroslava Krleže, koji je preminuo 29. prosinca 1981. godine. Krležu uz Starčevića spominjem zato što Krležin opus obiluje iskazima o, kako se Starčevića često određuje, Ocu domovine.

Krleža je promišljanja o Starčeviću iznosio tijekom čitava života, i to počevši od ožujka 1916. godine, dakle od dvadeset i četvrte godine, pa do nekoliko mjeseci prije smrti, točnije do svibnja 1981. godine. Kada ta promišljanja sagledamo iz žanrovske perspektive, o Starčeviću se očitovao u dnevničkim zapisima, esejima, polemikama, programatskim tekstovima, enciklopedijskim natuknicama, prikazima, referatima, leksikografskim marginalijama, razgovorima, kao i u novelama te romanima, u kojima je prosudbe o Starčeviću iznio posredstvom brojnih likova, primjerice Ljube Kraljevića u noveli *Veliki meštar sviju hulja* i Kamila Emeričkog u romanu *Zastave*.

Inače, u dosadašnjim tekstovima, koji su malobrojni i u kojima su Krležini iskazi o Starčeviću obrađeni tek uzgred, najčešće je upućeno na one prosudbe koje je Krleža iznio 1933. godine u »Predgovoru *Podravskim motivima* Krste Hegedušića« i 1936. godine u *Baladama Petrice Kerempuha*, točnije u »Planetarijumu«. Tako doznajemo da je Starčević bio, primjerice, »najlucidnija naša glava« i mislilac koji je »prezirao sve povukodlačene fantome naše stvarnosti i taj svoj prezir izražavao glasno i smiono decenijama« (»Predgovor *Podravskim motivima* Krste Hegedušića«) te da »nigdar neje s klimavcima klimal« i da je bio »jedini lampaš v krmežljivoj noći« (»Planetarijumu«).

Usprkos tim spoznajama, u izlaganju ću se usmjeriti na one Krležine iskaze koji su dosad bili zanemareni i time neobrađeni. Naime, izdvojiti ću i brojna druga Krležina promišljanja o Starčeviću, ali i ukazati na njihov kontekst, čime ću ponuditi cjeloviti uvid u Krležine prosudbe, kao i u njegovu upućenost u Starčevićev politički i spisateljski opus.

Doc. dr. sc. **Kristina Milković**,
Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

Ante Starčević i Josip Jelačić – usporedba političkih programa

SAŽETAK

Josip Jelačić jedna je od najistaknutijih osoba hrvatske povijesti 19. stoljeća. Njegovi politički stavovi podudarali su se s *Narodnim zahtijevanjima* iz 1848. godine pa je postao i stvarnim i simboličkim predstavnikom ideja iz te godine. Ante Starčević druga je istaknuta osoba iz hrvatske političke povijesti 19. stoljeća čiji je politički program bio u cijelosti oblikovan. Dosad je u literaturi već tematiziran njegov odnos prema Josipu Jelačiću, a u ovom izlaganju nastojat će se istaknuti i analizirati sličnosti i razlike u njihovim pogledima na Hrvatsku u 19. stoljeću.

Dr. sc. **Pavao Nujić**,

Fakultet odgojnih znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Dva puta, jedan cilj – Ante Starčević i Josip Juraj Strossmayer

SAŽETAK

Devetnaesto stoljeće hrvatske povijesti ponekad se najbolje opisuje kroz promatranje njenih velikana, osoba koje su svojim djelovanjem, svaka na sebi svojstven način, posta(vi)le temelje(m) hrvatske nacije, nacionalnog identiteta i sjećanja. Ante Starčević, Otac Domovine, u tom je pogledu predstavljao ličnost koja je iznjedrila ključne državno-pravne ideje, postavke, okvire i ciljeve, bez velikog obaziranja na pragmatizam i neposrednu ostvarivost svojih ideja, udarajući time čvrste dugoročne temelje ideji o nacionalnoj državi. Međutim, dugoročna ostvarivost njegovih zamisli zahtijevala je, kako je pokazala sama *povijesti*, brojne druge ličnosti sa znatno drugačijim pristupom i mogućnostima, koji su tek u zajedničkoj konjunkturi uspjeli iznjediti ono što zovemo *nacionalnim sazrijevanjem*. Josip Juraj Strossmayer, kao Starčevićev suvremenik, nešto stariji kolega s Kraljevskog sveučilišta u Pešti, te kasniji politički suparnik, svakako ulazi u tu posljednju kategoriju najzaslužnijih. Ta dva životna puta, u mnogočemu slična i ujedno suprotstavljena, u historiografiji su često nailazila na oprečne interpretacije premda su bila određena gotovo istim okvirom i ciljem. Stoga valja još jednom pogledati koja je sličnost, a koja razlika u tvorcima poznatih krilatice „Bog i Hrvati“ te „sve za vjeru i domovinu“.

Nikolina Šimetin Šegvić, mag. hist.,
Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu,
Dr. sc. **Filip Šimetin Šegvić**,
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Hrvatski intelektualci 1900. i starčevićanstvo: analiza stanja uma

SAŽETAK

Habsburški se Imperij nalazi pred prekretnicama. Kriza liberalizma i dualističkog okvira s jedne strane, i Khuenova autokratska vladavina u Banskoj Hrvatskoj s druge strane, utječu uvelike na društvenu atmosferu kraja 19. i početka 20. stoljeća. Bilo je to „vrijeme, koje je vodilo prema katastrofi“ kako piše Robert Musil u svojem *Čovjeku bez osobina* [*Der Mann ohne Eigenschaften*]. Politička kriza, dominacija autokratskog režima i nemogućnost pronalaženja zajedničkog jezika oporbe vladajućoj Narodnoj stranci, a potom i veliki raskol Stranke prava koincidiraju međutim i sa sve dinamičnijom kulturno-intelektualnom scenom u Zagrebu. Hrvatski salon 1898. predstavljao je prozor prema mogućim i mogućnostima modernizma. Nove generacije mladih intelektualaca nastupaju na različite načine oko 1900. u hrvatskoj javnosti uvodeći novu živost koja u političkom smislu još nije efektivno mogla biti ostvarena. Poljski nobelovac Czesław Miłosz 1953. u svojoj hvaljenoj knjizi *Zarobljeni um* [*Zniewolony umysł*] prikazuje psihološke profile nekolicine intelektualaca, prikazujući kako politika utječe na njihove ideje i um. U ovom izlaganju se metodama intelektualne historije istražuje stanje uma hrvatskih intelektualaca oko 1900. godine, starčevićansko nadahnuće, ideje koje potječu od Starčevića i njihova tumačenja te sukobi među različitim generacijama intelektualaca. Pritom će se nastojati preispitati poznate epizode hrvatske kulturne i intelektualne povijesti poput sukoba „starih“ i „mladih“ iz perspektive analize ideja u odnosu na izvorno i preobraženo starčevićanstvo, ali i staru Schorskeovu tezu o odnosu politike i kulture na prijelazu stoljeća.

Doc. dr. sc. **Krešimir Bušić**,
Institut za migracije i narodnosti

Starčevićovo viđenje političko-stranačkog života u Trojedinj Kraljevini u pogledu razumijevanja pojma steklišta

SAŽETAK

Autor u radu na temelju izvorne arhivske građe te zabilježenih političkih misli dr. Ante Starčevića analizira političko-stranački život u Trojedinj Kraljevini Hrvatskoj, Slavoniji i Dalmaciji u razdoblju 1960.-1896. godina. Također se prikazuje njegovo političko djelovanje u Saboru Trojedine Kraljevine glede zauzimanja za dosljednu obranu hrvatskih nacionalnih i teritorijalnih interesa od utjecaja i posezanja političkih elita okolnih susjednih naroda. U tom pogledu autor naglašava kako je potrebno pažljivo razmotriti i ponovno valorizirati Starčevićev pojam „steklišta“ u djelu „Bi-li k Slavstvu ili ka Hrvatstvu?“ kao naputak pristalicama pravaške ideje i/ili ideologije za njihovo dosljedno i beskompromisno nacionalno djelovanje. Steklištvo je Starčevićeva svojevrsna temeljna politička ostavština za politički rad i razvoj Stranke prava. Taj je ključni pojam i u razdoblju nakon smrti Oca Domovine usmjeravao rad brojnih političkih pristalica i poštovaoca njegovoga života i rada ne samo u prošlosti već sve do danas.

Dr. sc. Igor Vranić,
Sveučilište u Zagrebu

Otac domovine ili politički protivnik – analiza medijskog izvještavanja o smrti Ante Starčevića

SAŽETAK

Politička filozofija Ante Starčevića o Hrvatima kao suverenom i nezavisnom faktoru bila je u suprotnosti s koncepcijama ostalih aktera tadašnje hrvatske političke scene koja se oslanjala na zajedničko političko djelovanje s Mađarima, Austrijancima ili (južnim) Slavenima. Starčević je zbog svojih ideja dolazio u konstantne polemike i rasprave sa svojim političkim protivnicima iz redova *mađarona* i južnoslavenskih političara oko Strossmayera. Cilj je ovoga izlaganja proučiti način na koji su hrvatski mediji, u vlasništvu pojedinih političkih stranaka, izvještavali o smrti Ante Starčevića; jesu li zatomili svoje političke nesuglasice i promovirali ga u jednoga od ključnih nacionalnih figura ili su njegovu smrt iskoristili za politički obračun s njegovom ideologijom. Posebna pažnja bit će posvećena nesuglasju pojedinih medija između kritiziranja Starčevićevih ideja tijekom života i njihovom prihvaćanju nakon Starčevićeve smrti. S obzirom na porast pismenosti krajem 19. stoljeća i jačanjem uloge medija, izlaganjem će se pokušati odgovoriti na pitanje u kojoj su mjeri mediji pripomogli u promicanju Starčevića kao nacionalnog ideologa.

Veronika Novoselac, mag. hist.,
Katoličko sveučilište u Zagrebu
Vlatko Smiljanić, mag. educ. hist.,
Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

Starčevićovo nasljeđe u kontekstu pravaškoga novinstva i političke kulture druge polovice XIX. stoljeća

SAŽETAK

Politička ideologija Ante Starčevića odražavala se na političku kulturu druge polovice XIX. stoljeća. Autori će ovu tezu u izlaganju predstaviti u kontekstu pravaškoga novinstva s naglaskom na humoristično-satirički list Bič. Usporedno, u izlaganju će biti predstavljen kontekst utjecaja i razvoja Starčevićeva političkoga nasljeđa na kraj „dugoga“ XIX. stoljeća i njegov značaj za hrvatsku političku kulturu u nacionalnome i europskome kontekstu u doba intenzivnoga razvoja moderne političke kulture u Hrvata koja, počevši od najintelektualnijega Velikoga sabora 1861. pa sve do njezina vrhunca, saborskoga vritnjaka iz 1885., sve više poprima identitetska i nacionalna obilježja.

Jure Trutanić, mag. hist.,
Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

David Starčević u raskolu stranke prava 1895. godine

SAŽETAK

Raskol Stranke prava u listopadu 1895. godine na tzv. frankovačku i domovinašku političku grupaciju nedvojbeno predstavlja jedan od ključnih događaja moderne hrvatske političke povijesti s obzirom na modalitete rješenja hrvatskog pitanja za kojima su političke snage proizašle iz njega posegnule. Tzv. „moderno pravaštvo“ čiji su predvodnici, iako međusobno prešutno suprotstavljeni, svatko na svoj način bili Josip Frank i Fran Folnegović, privremeno je odbacilo samostalnu hrvatsku državu kao vrhovni cilj i mjeru cjelokupna Starčevićeva nacionalno-integracijskog ideološkog sustava. Postupni i složeni proces transformacije pokreta u modernu političku stranku na „okviraškoj“ osnovi, izuzev potpunog obrata na programskoj razini, donio je i konkretne političke žrtve predstavljene u nekolicini pravaša stare garde, prepoznatljivih iz zlatnoga doba pravaštva 1880-ih godina poput Erazma Barčića, Jurja Rukavine, i na koncu, Davida Starčevića. Ovi se pojedinci nisu mogli tek tako pomiriti s novonastalim okolnostima, bilo s okvirom Monarhije, bilo s Frankovim i Folnegovićevim političkim tutorstvom. Dramatičan slučaj Davida Starčevića osobito je značajan za razumijevanje postupnog cijepanja stranke s obzirom na to da je odnos ključnih aktera prema njemu ovisio o interesu i zahtjevu unutarstranačkog momenta. David Starčević, mlađi rođak (kolokvijalno sinovac) Ante Starčevića, svojim je agitatorskim sposobnostima i govorničkim umijećem tijekom 1880-ih dosegao status pučkoga tribuna, a kao žrtva khuenovskoga sudskoga procesa aureolu pravaškoga martira. Zbog rodbinske povezanosti i dugogodišnjega odnosa privrženosti Anti Starčeviću te simboličkoga kapitala kojega je baštiniio u očima mlađih pravaša i širokih narodnih masa, njegova uloga u unutarstranačkim intrigama bila je vrlo značajna, osobito pri formiranju stava dalmatinske Stranke prava prema zagrebačkim međupravaškim obračunima. Nekadašnja „stričeva“ desna ruka, David Starčević, isključen je iz zagrebačkoga kluba Stranke prava upravo na ultimativan zahtjev Ante Starčevića, o čemu svjedoči prijepis difamirajućeg pisma Ante Starčevića Davidu, sačuvan u ostavštini dalmatinskoga pravaša Ante Trumbića. U borbi dvije struje za naklonost „vođe i učitelja“ Ante Starčevića, David je jednoglasno isključen iz kluba, iako su članovi kluba bili potpuno svjesni da mu tim postupkom nanose nepravdu. Uklanjanje Davida Starčevića zasigurno je odgovaralo i Franku i Folnegoviću zbog otpora koji je David

Starčević pružao naspram kompromisnog stranačkog programa iz 1894. godine, Taj je otpor ugrožavao njihove koncepcije s obzirom na ugled koji je David uživao među pravašima. Po svemu sudeći, Frankova uspješno iskorištena prilika za afirmaciju u očima Ante Starčevića bio je Davidov mlađi brat, Mile Starčević, nekadašnji Frankov odvjjetnički vježbenik, koji je posljednjih desetak godina živio sa „Starim“ i uživao njegovo potpuno povjerenje. Davidovim isključenjem s namjerom kompromitiranja njegova ugleda napravljen je značajan korak prema scenariju u kojemu će Ante Starčević Mili namrijeti u političku baštinu, ne samo svoj blagoslov, već i imovinu, uključujući novoizgrađeni Starčevićev dom, što čitavom političkom sporu pridodaje nezanemarivu financijsko-interesnu dimenziju. Iako marginaliziran i odbačen od strane svoga „strica“ i uzora, daljnjim razvojem događaja i rascjepom stranke David Starčević ipak se održao na političkoj pozornici i za njega se otvarao prostor među pravaškim grupacijama. Netom nakon raskola pozvan je ponovno u klub „domovinaša“, da bi krajem 1898., nakon pomirbe s bratom, na kontroverzan način prešao u klub Frankove Čiste stranke prava, a 1908. zajedno s Milom Starčevićem okrenuo leđa Franku i sudjelovao u osnivanju Starčevićeve stranke prava. U svim tim previranjima David Starčević označavao je tračak toliko naglašavanog kontinuiteta u odnosu na razdoblje tzv. izvornog pravaštva. Zbog višedesetljetnog upečatljivog djelovanja na političkoj sceni u kojemu je prošao “sve faze od Hosane do Kalvarije” te višestrukost uloge koju je imao u razvoju pravaškog pokreta i iz njega proizašlih stranaka, Davidu Starčeviću vrijedi posvetiti historiografsku pozornost. Ovim radom to je napravljeno na temelju izvorne arhivske građe i relevantnog političkog novinstva.

ZNANSTVENO-STRUČNI SKUP
OTAC DOMOVINE – POVIJESNA OSTAVŠTINA
ZA HRVATSKU BUDUĆNOST

KNJIŽICA SAŽETAKA

NAKLADNIK

Fakultet hrvatskih studija
Sveučilišta u Zagrebu
www.hrstud.unizg.hr

ZA NAKLADNIKA

Prof. dr. sc. Pavo Barišić

PRIREDILI

Pavo Barišić
Danijel Jurković
Vladimir Šumanović
Vlatka Vukelić

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Zvonimir Džoić

SLIKA NA ZANASLOVNICI

Ante Starčević

TISAK

Sveučilišna tiskara d.o.o. Zagreb

NAKLADA

80 primjeraka